

De economische contra-revolutie van Goldwater

Het ziet er naar uit dat de huidige expansiefase in de Amerikaanse economie nog geruime tijd zal voortduren hetgeen zou betekenen dat het na-oorlogs record in kwartalen ¹⁾ steeds scherper wordt gesteld. Onze analyse van het Amerikaanse economisch beleid leidde onlangs tot de conclusie dat dit succes zeer waarschijnlijk in belangrijke mate kan worden toegerekend aan het, door het Kennedy-bewind aangevangen, anti-cyclische beleid, vooral in de budgettaire sector ²⁾.

Kort geleden schreef eveneens *The Economist* ³⁾ terzake: „unless all modern demand analysis is wrong, the major credit must go to the government's fiscal and monetary actions". Na de relatieve stagnatie tijdens de „budget balancers" van het Eisenhower-regime kan dan ook worden gesproken van „the sharply different, even (for the United States) revolutionary economic policies of the present Administration". De prominente economist A. H. Hansen ⁴⁾ noemt de recente grote belastingverlaging het eerste Amerikaanse regeringsprogramma „designed to prevent the next recession".

In het verkiezingsjaar 1960 leek de Republikeinse Partij iets van de les der jaren vijftig te hebben begrepen met de erkenning in het „platform" van „the desirability of deficit spending in time of „economic adversity" ⁵⁾ en door het zich onthouden van een belofte van lagere overheidsuitgaven. In het platform van juli jl. — gekenmerkt door „the political and philosophical specifications of Barry Goldwater" ⁶⁾ — zegevierde evenwel de oude mythe van het „balanced budget" weer volledig over de rationele economische analyse. Het Democratische regime „(has) burdened this nation with four unbalanced budgets in a row" ⁶⁾, aldus de beschuldiging, alsof er geen causale samenhang zou bestaan met de therapie van de economische stagnatie uit de President Eisenhower-periode. Naast een jaarlijks budgettair evenwicht beloofde het „platform" een verlaging van de overheidsuitgaven met \$ 5 mrd.

Goldwaters rigoureuse „principe" van een jaarlijks budgettair evenwicht werd ook in de „N.Z.Z." ⁷⁾ gezien als een van de essentiële elementen van de „schärfsten Wechsel der wirtschaftspolitischen Ideologie während der letzten 30 Jahre, seit dem Beginn des New Deal (...)", bij een Presidentschap van Goldwater. Hoewel de auteur in de „N.Z.Z." een verminderde invloed van de „New-Deal Professoren" (Samuelson, Heller) onder President Johnson meende te kunnen constateren, achtte hij de economische veranderingen na een machtsovername van Goldwater „gewaltig". Het is voor Europeanen belangrijk een indruk te hebben van deze mogelijke grote economische veranderingen. Een moeilijkheid is, aldus ook de „N.Z.Z."-auteur, dat Goldwater zijn uitspraken nogal eens veranderde, c.q. zal veranderen. Het gaat echter om de „Grundhaltung" van de man.

Voor Europa is het van onmiddellijk belang dat Goldwater,

ondanks zijn „image" van een klassieke liberaal, zich tot dusver als een uitgesproken protectionist deed kennen. Hij stemde tegen de „Trade Expansion Act", basis van de Kennedy-onderhandelingen in Genève. Het „platform" van juli jl. draagt eveneens een duidelijk protectionistisch accent. Speciale protectie wordt geëist voor o.m. textiel, mineraalolie, glas, kolen, staal, vlees en rundvee, benevens van de consument tegen importartikelen door verplichte etikettering e.d. Al met al biedt dit geen vrolijk perspectief voor de export naar de Verenigde Staten.

Enkele andere standpunten van Goldwater betreffen een drastische vermindering van de belastingprogressie en een radicale afwijzing van de „welvaartsstaat" (hoewel hij later blijk gaf van het besef dat agrarische en onderwijssubsidies niet met één klap kunnen worden weggevaagd). Voorts beoogt hij een fundamentele verandering van de arbeids- en vakverenigingspolitiek, met als doel een verminderde arbeidersinvloed. De vakbeweging beschouwt hem dan ook als een „aartsvijand". Goldwater wil o.m. een reorganisatie van de National Labor Relations Board en een beperking van de macht tot staken en van de „Union Shop". Tot voor kort wilde hij zelfs de anti-trustwetgeving aanwenden tegen loononderhandelingen „voor gehele industrietakken" — in een latere uitspraak erkende hij echter dat dit „onpraktisch" zou zijn.

Belangrijk is de keuze van de economische adviseur. Aangenomen wordt dat Prof. Milton Friedman van de University te Chicago een grote invloed op Goldwater uitoefent. Friedman beschouwt zich als een geestelijk erfgenaam van Bentham en van het filosofisch radicalisme van het begin van de 19e eeuw. Hij is een voorvechter van een „vrije" marktpolitiek à outrance; hij is tegen iedere vorm van controle, beperkingen en subsidies van overheidswege. Zelfs is hij tegen iedere maatregel ter bestrijding van inflatie of deflatie. Overigens is Goldwaters protectionisme niet consistent met de Friedman-doctrine.

Na het bovenstaande citeren wij nogmaals *The Economist*: „If he (i.c. Goldwater) were to be elected, the world at large might find the effects of his convictions (...) on the American economy to be as painful as his approach to foreign policy."

Jammer is dat het economisch begrip van het Amerikaanse publiek eveneens als beperkt wordt beschouwd: „America has tasted Keynesianism (President Kennedy's anti-cyclische beleid) but does not recognise it or understand it". Het respect van President Johnson voor de aanhang van de „balanced budget"-mythe is zo groot dat ook hij — althans tot voor de Democratische Conventie — meer spreekt over overheidsbezuinigingen dan over het nut van de gevoerde deficitpolitiek. Ondanks de „gap in public understanding" wordt echter de bekeringsneiging tot een geheel andere economische politiek in het huidige welvaarts-klimaat niet groot geacht.

M. H.

¹⁾ Zie „Een Amerikaans record" in „E.-S.B." van 20 mei jl. ²⁾ In „Een Amerikaanse les" in „E.-S.B." van 27 mei jl. ³⁾ Van 8 augustus jl. ⁴⁾ In „The Postwar American economy", New York 1964. ⁵⁾ „Time" van 24 juli jl. ⁶⁾ A. H. Hansen wijst erop dat — ondanks de deficitpolitiek — de federale schuld in relatie tot het b.n.p. nu slechts de helft van die in 1947 beloopt! ⁷⁾ Van 2 augustus jl.

INHOUD

	Blz.	Blz.
De economische contra-revolutie van Goldwater . . .	751	door L. Uytterschaut, lic. econ. wet. 758
De belastingverlaging, door Drs. H. H. de Klerk	752	
Belastingverlaging en belastingvereenvoudiging, in het bijzonder met het oog op de middengroepen, door J. Varkevisser	754	Het investeringsloon, door Drs. P. J. Janssen en D. H. Grasman 760
Wending in het huurbeleid wenselijk, door Dr. F. W. C. Blom	756	Ingezonden stuk:
Aanpassing: voorwaarde tot realisatie van het vrije verkeer van werknemers in de E.E.G.,		Van pierbeleid tot prijsbeleid (II), door Dr. Th. M. Scholten 762
		Geld- en kapitaalmarkt door Dr. C. D. Jongeman 763

De belastingverlaging

Inleiding.

De budgettaire ruimte voor de voorgestelde belastingverlaging kent twee bronnen: de meer dan evenredige stijging der belastingmiddelen bij de groei van het nationaal inkomen (de progressiefactor) en de continuering van de belastingverhoging op sigaretten en benzine, alsmede het niet verlengen van de vrijstelling voor sigaren. Een echte belastingverlaging is het dus eigenlijk niet; het is het ongedaan maken van een andere of eerdere verhoging. De politieke beslissing om de opbrengst van de progressiefactor voor belastingverlaging te bestemmen was reeds vervat in het Akkoord van Wassenaar, waarin gesteld werd, dat — behoudens een prioriteit voor de woningbouw — gestreefd zou worden *op zijn minst* naar het gelijk houden van de belastingdruk en *zo mogelijk* naar een verlaging daarvan. Dit betekent, dat aan de burgers op zijn minst zou worden „teruggegeven” hetgeen door de progressiefactor aan belastingmiddelen méér binnenkomt.

De ruimte wordt vrijwel geheel gebruikt voor een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting. Daarbij worden drie doeleinden beoogd: 1. het wegwerken van de sluipende werking van de inflatie in deze belasting; 2. een extra verhoging van de belastingvrije voet en 3. de mitigering der progressie met name voor de middensector.

De „verlies- en winstrekening” van deze belastingverlaging ziet er gekwantificeerd aldus uit (in mln. gulden):

progressiefactor alle belastingen	990	bijzondere voorzieningen	75
continuering verhoging op sigaretten en benzine	120	verlaging loon- en ink.bel.:	
sigaren	15	a. progressiefactor.....	650
		b. bel. vrije voet.....	300
		c. middengroep	100
			1.050
	1.125		1.125

Bij de bespreking van de voorstellen wil ik stilstaan bij de bronnen der ruimte, bij de besteding daarvan en bij de inpassing van de verlaging in het geheel van het sociaal-economisch beleid. Het is niet mogelijk deze zaken in dit artikel uitputtend te behandelen; in het navolgende zal ik slechts enkele punten aanstippen, die naar mijn mening van speciaal belang zijn.

De bronnen.

De problematiek achter de (politieke) stelling, dat de belastingdruk moet stijgen, moet dalen of gelijk moet blijven zal ik hier niet aan de orde stellen. Uitgaande echter van de stelling der regering, dat de belastingdruk op zijn minst gelijk moet blijven, zo mogelijk moet dalen, geloof ik echter, dat het bedrag van de beschikbare ruimte te laag is berekend. De regering gaat in haar berekening nl. uit van de reële groei van het nationaal inkomen en laat in principe de prijsstijging, die zich telkenjare voordoet, buiten beschouwing. Maar ook deze niet-reële, nominale stijging van het inkomen levert jaarlijks door de progressiefactor meer dan evenredige opbrengsten op, die — wil men de belastingdruk gelijk houden — aan de burgers „teruggegeven” moet worden. Doet men dit niet dan stijgt tegen de bedoeling in de belastingdruk toch.

Nu maakt de regering in haar berekening één uitzondering en wel voor het bijzondere jaar 1964, waarin naar verwacht wordt zich een prijsstijging van 7 pCt. zal voordoen. De „progressie-opbrengst” daarvan wordt wel tot de

ruimte voor een beschikbare belastingverlaging gerekend. Maar het doet uiteraard niet ter zake of de prijsstijging zich geconcentreerd in één jaar of verspreid over meerdere jaren voordoet; de blikseminflatie is wat haar effect op de belastingmiddelen betreft niet verschillend van de kruipinflatie.

Men kan er begrip voor hebben, dat de regering in de berekening niet bij voorbaat wil uitgaan van een prijsstijging, die zij bestrijdt. Maar dit kan ondervangen worden door de noodzakelijke correctie *achteraf* aan te brengen. Indien de regering de hierboven genoemde consequenties van haar uitgangspunt en de correctie achteraf zou aanvaarden, rust echter op haar de taak deze correctie aan te brengen op het beleid van de vorige regering, die eveneens de belastingdruk niet wilde laten stijgen. In de periode 1959-1963 steeg het prijsniveau met ongeveer 2 pCt. per jaar; deze ontwikkeling heeft door de progressiefactor tot een additionele ruimte van ca. f. 250 mln. geleid, dat bij het gegeven uitgangspunt voor verlaging van de belastingdruk gebruikt moet worden.

De besteding.

De keuze van de loon- en inkomstenbelasting als object van belastingverlaging acht ik gerechtvaardigd omdat — zoals ook de regering stelt — juist deze belasting in Nederland zwaar drukt.

Een vergelijking met de andere E.E.G.-landen, waarin de totale belastingdruk als percentage van het nationaal inkomen geen grote afwijking van die in Nederland vertoont verschaft het volgende beeld. Van de totale belastingmiddelen werd in 1959 in Nederland 40 pCt. opgebracht door de loon- en inkomstenbelasting; in de andere landen varieerde dit percentage van 14 tot 23 pCt. ¹⁾

De éénwording van de Europese markt zal tot een zekere harmonisatie dezer percentages leiden, waarbij het Nederlandse percentage zich eerder zal aanpassen bij die van het buitenland dan andersom. Het zware accent op de loon- en inkomstenbelasting betekent bovendien dat ons belastingstelsel vooral het *verwerven* en in mindere mate het (consumptief) *besteden* van inkomen treft, terwijl naar oudvaderlandse traditie en moderne groeitheorie het eerste toch nuttiger is dan het laatste. Het eenzijdig accent op de loon- en inkomstenbelasting is in strijd met de nationale doelstelling, die vooral op groei, hard werken, initiatief en spaarzaamheid is gericht.

Door de „progressieruimte” voor een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting te gebruiken wordt bereikt, dat de druk van deze belasting niet verder stijgt. Door de ruimte als gevolg van de besteding van de belastingverhoging op benzine en sigaretten eveneens daarvoor te gebruiken wordt deze druk enigermate verzwakt. Met dat laatste, een verschuiving dus van directe naar indirecte belastingen, zullen wij echter verder moeten gaan op de weg naar een meer evenwichtige en bij de verhoudingen in de andere E.E.G.-landen aangepaste belastingstructuur. De voorgestelde verschuiving toont aan, dat dit niet per se a-sociaal behoeft uit te pakken.

¹⁾ Ontleend aan het rapport van het Fiscaal en Financieel Comité van de E.E.G. (met als voorzitter Prof. Neumark).

De inpassing.

De inpassing van de belastingverlaging in het geheel van de economische ontwikkeling is een moeilijk vraagstuk. Ook al is deze verlaging niet meer dan een compensatie voor een andere of eerdere verhoging, het invoeren hiervan is nu eenmaal méér inflatoir dan het niet-invoeren en uit dien hoofde minder gewenst naarmate andere krachten in onze economie meer inflatoir zijn.

Er zijn inmiddels goede gronden om het eerte deel van de belastingverlaging te doen ingaan op het moment, dat de A.O.W. wordt verhoogd, ten einde aldus een compensatie te verkrijgen voor de fikse premieverhoging. De werkgevers hebben daar in de S.-E.R. voor gepleit. De Kroonleden hadden voor deze synchronisatie eveneens sympathie, al wilden zij daarbij om conjuncturele redenen het bedrag van de eerste tranche verlagen. Het komt mij echter voor, dat de verdeling van de totale verlaging op een andere wijze dan door de regering wordt voorgesteld op onoverkomelijke technische bezwaren stuit.

Is verhoging van de A.O.W. en invoering van het eerste deel van de belastingverlaging op 1 januari 1965 mogelijk? In een bijlage van het S.-E.R.-advies inzake het voor 1965 te voeren beleid berekent het Centraal Planbureau de waarschijnlijke ontwikkeling. Belangrijke veronderstellingen zijn o.a.: 1. verhoging van de A.O.W. per 1 januari 1965; 2. eerste deel belastingverlaging per 1 juli 1965; 3. geen herziening contractslonen in 1965.

Het resultaat is niet onbevredigend; een zekere ontspanning op de arbeidsmarkt en een aanzienlijk herstel van de betalingsbalans, hoewel nog niet resulterend in het gewenste overschot. Vervroeging van deze belastingverlaging betekent uiteraard een verslechtering van dit beeld; de lopende rekening van de betalingsbalans zal niet meer sluiten, doch een tekort van ca. f. 150 mln. vertonen.

Toch zal het beeld niet zodanig veranderen, dat de vervroeging beslist onverantwoord zou zijn. In het verleden

hebben wij met de loonontwikkeling veel grotere risico's durven lopen; terwijl ook het feit, dat wij ons met de A.O.W.-politiek blijken te hebben vastgelegd, eveneens een risico inhoudt: Voorzover dit tekort toch te groot wordt geacht kan een compensatie voor de vervroeging van de eerste tranche echter worden gevonden in een verhoging der indirecte belastingen. Bij verandering van de conjuncturele spanning kan deze reserve eventueel worden gebruikt voor een verdergaande verlaging der directe belastingen.

De hierboven vermelde prognose steunt o.a. op de veronderstelling, dat de contractslonen in 1965 niet zullen worden herzien. Alvorens bovenvermelde conclusie vast te stellen is het dus zaak deze veronderstelling op haar geldigheid te onderzoeken.

Ook zonder nadere berekeningen mag men er van uitgaan, dat indien de lonen in 1965 zelfs met een gering percentage zouden worden herzien, invoering van de eerste tranche op 1 januari 1965 niet verantwoord zou zijn. Het dilemma voor 1965 wordt dan: loonsverhoging of belastingverlaging. Rationeel gezien lijkt de keuze niet moeilijk: de belastingverlaging is voor ieder in Nederland, ook voor de werknemers dus, een echte welvaartsverbetering, terwijl dat met een loonsverhoging zo goed als zeker niet het geval zal zijn. Werkgevers en Kroonleden waren het er in de S.-E.R. over eens, dat indien een loonsverhoging in 1965 zou worden doorgevoerd, deze geen reële verbetering zou kunnen inhouden en derhalve door prijsstijgingen zou moeten worden achterhaald. Zo gezien is de keuze dus niet moeilijk.

Intussen hebben recente ervaringen ons geleerd, dat de loonpolitiek niet alleen door de ratio wordt bepaald en dat de arbeidsmarkt een minstens even belangrijke rol speelt. Men moet hopen, dat de ontwikkeling van de arbeidsmarkt in de naaste toekomst het gezonde verstand bij de keuzeproblematiek voor 1965 een handje zal helpen.

Voorschoten.

Drs. H. H. DE KLERK.

(I. M.)

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over ca. 200 fondsen beperkt het risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

1200

Belastingverlaging en belastingvereenvoudiging, in het bijzonder met het oog op de middengroepen

De belastingverlaging, door de regering aan de boom van de komende jaren gehangen, wekt allerwegen op tot bespiegelingen over de wijze waarop de lokkende vrucht moet worden verdeeld. Zolang de modaliteiten dier verlaging door de regering nog niet zijn geopenbaard, kan men daarbij het eigen standpunt nog in alle onbekommerdheid poneren¹⁾. Deze onbekommerdheid geldt in dit geval tevens voor de schrijver, die gedurende een ogenblik de bij hem levende en sterk meetellende twijfels wil onderdrukken. Deze twijfels hebben in het bijzonder betrekking op de vraag of een belastingverlaging van de aard en omvang als hieronder wordt besproken, wel in alle opzichten wenselijk is. Met name kan men zich denken, dat verhoging van bepaalde staatsuitgaven voor zekere delen van de hier beschouwde groepen meer soelaas zou bieden dan verlaging van belasting. En ook overigens dient de hoogte der belastingen niet alleen bepaald te worden door de zucht tot verlaging, doch eveneens door het nut, dat met de verkregen belastinggelden kan worden bereikt. In het onderstaande komen echter slechts de modaliteiten ener belastingverlaging en -vereenvoudiging aan de orde, waarbij tevens afgezet zal worden tegen reeds eerder gepubliceerde verlangens. Van de conjuncturele aspecten der zaak houden we ons verre.

Om meer dan één reden is het nuttig om, zoals ook C. P. A. Bakker gedaan heeft in dit blad ²⁾, voor de inkomstenbelasting uit te gaan van tariefgroep II, gehuwden zonder kinderen. Aan deze tariefgroep kunnen de andere groepen door redenering gerelateerd worden.

Twee wensen zijn er, wat betreft een verlaging van de inkomstenbelasting. Dat zijn een verhoging van de belastingvrije voet en een tegemoetkoming aan de middengroepen. Beide wensen kunnen worden geïllustreerd. Bij het huidige tarief moet men bij f. 2.700 inkomen al f. 24 belasting betalen. Voor f. 4.000 loopt dat op tot f. 106 en bij f. 5.200 (het indertijd door de vakbeweging als basisbedrag voor het minimumloon gestelde) betaalt men reeds f. 393.

Moeilijker ligt het voor de middengroepen. Wie behoort ertoe? De laatste cijfers der inkomensverdeling dateren uit 1959 en volgen in gecomprimeerde vorm hieronder.

Essentiële wijzigingen in de verdeling zullen wel niet tot stand gekomen zijn in de afgelopen vijf jaar; wanneer men in verband met de inkomensontwikkeling de genoemde

inkomensklassen met 50 pCt. ophoogt, zal het verkregen beeld niet al te zeer afwijken van de onbekende werkelijkheid. Wie behoren nu tot de middengroepen? De hoogste twee genoemde klassen zou ik in ieder geval tot de top-salarissen willen rekenen; dat betekent dat de middengroepen (onder de huidige inkomensverhoudingen) hoogstens doorlopen tot f. 30.000. De gemiddelde academicus valt er dan ruimschoots onder; in 1962 bedroeg het mediaan salaris van academici in de bedrijven volgens C.B.S.-cijfers f. 21.129. Het „hoger personeel” laat men in de metaalnijverheid starten bij ca. f. 14.000; bij de overheid neemt men daarvoor de referendarisrang, (op het ogenblik een maximum van omstreeks f. 17.000).

Aldus toegerust met enige ideeën over de belastingbedragen aan de voet van de tabel en over de inhoud van het begrip „middengroep” kan aandacht worden besteed aan de bestaande belastingtabel en aan de daarin voor te stellen wijzigingen. Twee concrete voorstellen zijn er: van C.P.A. Bakker in het meergenoemde „E.-S.B.”-nummer en van de F.O.I.B., neergelegd in het rapport „Intellectuele middengroepen en belastingprogressie”. Lezers van artikelen van C.P.A. Bakker zijn met de inhoud van beide voorstellen bekend. Nadere beschouwing doet echter zien en dit zal hieronder in tabelvorm gedemonstreerd worden, dat beide voorstellen niet genoegzaam evenwichtig tegemoet komen aan de gestelde verlangens. Vandaar dat onzerzijds een derde voorstel wordt gedaan, dat op het volgende neerkomt:

Belastingvrij minimum f. 5.000	
Belastingquote bij f. 10.000 inkomen	10 pCt.
idem bij f. 20.000 „	20 pCt.
idem bij f. 35.000 „	32 pCt.

Van f. 35.000 tot f. 70.000: marginale heffing van 65 pCt.
Boven f. 70.000: marginale heffing 70 pCt.

De belastingquote loopt voor inkomens tussen f. 5.000 en f. 35.000 recht evenredig omhoog tussen de genoemde percentages.

In tabel 2 wordt bij diverse inkomensniveaus het tarief volgens de bestaande tabel gegeven, waarna in de daarna volgende 3 kolommen wordt aangegeven, welke belastingverlichting zou ontstaan volgens de drie voorstellen. (Bij

TABEL 2.

Jaarinkomen	Bestaand tarief	Belastingverlichting volgens		
		F.O.I.B.	Bakker	Varkevisser
(in gulden)				
2.700	24	24	24	24
3.600	144	144	144	144
4.000	201	201	161	201
5.000	363	263	213	363
6.000	536	336	236	416
9.000	1.164	664	264	444
12.000	1.950	950	360	510
15.000	2.910	1.310	540	660
18.000	4.048	1.848	808	808
21.000	5.326	2.426	1.126	956
27.000	8.168	3.468	1.778	1.258
36.000	12.889	4.889	2.539	1.039
42.000	16.258	5.658	2.818	508
48.000	19.758	6.158	2.868	108
60.000	27.040	?	2.185	-410
100.000	53.234	?	179	-1.716
150.000	88.160	?	-145	-1.790

TABEL 1.

Inkomensklasse	Aantal belastingplichtigen	Totaal inkomen	Totaal belasting
(in mln. gld.)			
minder dan f. 4.000	2.044.000 (43,6 pCt.)	4.306	241
f. 4.000 — f. 8.000	2.018.000 (43,1 pCt.)	10.863	835
f. 8.000 — f. 15.000	458.500 (9,75 pCt.)	4.747	616
f. 15.000 — f. 20.000	75.500 (1,6 pCt.)	1.294	257
f. 20.000 — f. 50.000	77.500 (1,65 pCt.)	2.232	682
f. 50.000 en meer	14.500 (0,3 pCt.)	1.355	680
Totaal	4.689.000 (100 pCt.)	24.796	3.310

¹⁾ Ook na de recente indiening van het wetsontwerp moge dit artikel een bijdrage tot de discussie zijn.

²⁾ Zie „E.-S.B.” van 24 juni 1964.

het F.O.I.B.-voorstel is door ons afgezien van de voorgestelde 5 pCt. aftrekregeling. Bij het voorstel Bakker is de 3 pCt. variant gekozen³⁾.

Vergelijking van de verschillende kolommen doet zien, dat in guldens gemeten, de belastingverlichting bij het F.O.I.B.-voorstel steeds groter wordt: de maximale voordelen vallen toe aan de topsalarissen. Dit kan twee gevolgen hebben: enerzijds zullen deze voordelen gebruikt worden om de superluxueuze consumptie op te voeren — iets waarvan weinig behoefte is in een tijd, waarin nog gestreden moet worden om voor bejaarden een nooddriftig minimum te bereiken —, anderzijds zullen deze voordelen resulteren in grotere individuele besparingen: economisch gezien wellicht een wenselijke zaak, doch sociaal gezien kwalijk riekend in een maatschappij, waarin de vermogensverhoudingen toch al zo onevenredig zijn als in de onze. Wanneer daarbij nog bedacht wordt, dat uitvoering van het F.O.I.B.-voorstel neerkomt op een belastingderving voor de overheid van wellicht f. 2,5 mrd., dan kan dit voorstel slechts als onverantwoord en onberaden worden gekarakteriseerd⁴⁾.

De beide andere in de tabel opgevoerde voorstellen hebben met elkaar gemeen, dat ze de overheid op ongeveer dezelfde belastingderving te staan komen, nl. iets meer dan f. 1 mrd. Dit is niet meer dan een aanduiding van de orde van grootte, want de gegevens waarop zo'n berekening gebaseerd moet zijn, zijn oud en onvolledig.

Vergelijking van het door C. P. A. Bakker en door mij geformuleerde voorstel doet zien, dat ook het voorstel Bakker nog laboreert aan de kwaal van het F.O.I.B.-voorstel: de grootste belastingverlagingen komen toe aan de trekkers van topsalarissen. Daarnaast is de verlichting die aan de lagere inkomenstrekker gegeven wordt, te gering in verhouding met de middengroepen. Volgens het voorstel Bakker zal ook de A.O.W.-trekker al spoedig weer in het belastinggebied zitten. Dit is in mijn voorstel vermeden door een flinke optrekking van de belastingvrije voet. De nadruk op de middengroepen is daarin zodanig gelegd, dat bij omstreeks f. 30.000 inkomen de verlaging het grootste is, waarna een snelle vermindering van de voordelen optreedt. Voor de hoogste topsalarissen is zelfs een geringe belastingverhoging voorzien. Enige beperking in de bouw van luxe-bungalows en de aanschaf van zeewaardige motor-kruisers kan geen kwaad.

Een voordeel van alle drie genoemde voorstellen is, dat ze aan de belastingplichtige op eenvoudige wijze een inzicht geven over de methode, waarop het tarief is opgebouwd. Ieder Kamerlid kan, met papier, potlood en kennis der eerste vier rekenbewerkingen gewapend, nagaan hoe de

³⁾ Belastingverlichting volgens het wetsontwerp (in guldens):

Jaarinkomen	Belastingverlichting	
	abs.	in pCt. van bestaande tarief
2.700	24	100
3.600	119	82,6
6.000	161	30
9.000	241	20,7
12.000	356	18,3
15.000	521	17,9
18.000	741	18,3
21.000	977	18,3
27.000	1.367	16,7
36.000	1.758	13,6
60.000	2.309	8,5
120.000	2.968	4,4
150.000	3.206	3,6

Red.

⁴⁾ Zie ook: „Intellectuele pressie op belastingdruk” door Drs. E. L. Berg in „E.-S.B.” van 19 augustus jl.

systemen in elkaar zitten en tot welke consequenties ze leiden. Dit lijkt een zo groot voordeel, niet alleen in psychologisch opzicht, maar ook voor snelrekenruigen (om het goede Hollandse woord computer niet te gebruiken), dat men dit bij een herziening der tarieven zal moeten nastreven. Daarom nog een enkel woord over tariefgroep I, de belasting van ongehuwden.

Tariefgroep I.

Analyseert men de bestaande belastingtabellen, dan kan men constateren dat een gehuwde zonder kinderen met een inkomen van f. x over zijn inkomen ongeveer hetzelfde percentage belasting betaalt als een ongehuwde met een inkomen van f. 0,7 x.

Enkele voorbeelden:

A. Groep I	Inkomen f. 6.960	Belasting f. 1.096	= 15,8 pCt.
Groep II	Inkomen f. 9.960	Belasting f. 1.397	= 14,1 pCt.
B. Groep I	Inkomen f. 69.960	Belasting f. 37.922	= 54,1 pCt.
Groep II	Inkomen f. 99.960	Belasting f. 53.234	= 53,3 pCt.

In een herziene belastingtabel zou men dit uitgangspunt m.i. volledig door kunnen trekken. De verhouding echt-paar-ongehuwde = 100 - 70 is alleszins redelijk. Een dergelijke vaste sleutel is voor alle belastingplichtigen te begrijpen⁵⁾.

De kinderaftrek.

Analyse van de bestaande tabellen doet zien, dat er een globaal verband bestaat tussen tariefgroep II en III. Het inkomen van de belastingplichtigen in groep III wordt namelijk verminderd met net zoveel maal een kinderaftrek als zij kinderen hebben. Van het dan verkregen inkomen wordt dezelfde belasting betaald als een gehuwde zonder kinderen zou doen. Het bedrag der kinderaftrek varieert echter met de hoogte van het inkomen, zoals blijkt uit tabel 3.

TABEL 3.

Inkomen	Kinderaftrek
f. 3.300	f. 600
f. 5.000	ca. f. 700
f. 8.000	ca. f. 825
f. 10.000	ca. f. 900
f. 12.000 à f. 15.000	ca. f. 925
f. 18.000	ca. f. 900
f. 27.000	ca. f. 800
f. 60.000	ca. f. 750

Een aanzienlijke vereenvoudiging van de belastingtabellen zou bereikt worden door op alle inkomensniveaus te werken met een zelfde bedrag aan kinderaftrek. Of men hiervoor moet werken met de door C. P. A. Bakker genoemde f. 900 per kind of met een ander bedrag, is een zaak van nadere discussie. Differentiatie van de kinderaftrek lijkt ongewenst: de ouders hebben nu eenmaal hun eigen verantwoordelijkheid te dragen⁵⁾.

Kostenaftrekregeling.

Indertijd is de mogelijkheid geopend om voor de belastingaangifte bepaalde verwervingskosten van het inkomen af te trekken. Dit had een duidelijke rechtvaardigheidsgrond. Doordat men (waarschijnlijk i.v.m. de moeilijke controle op deze zaak) deze regeling op steeds meer automatische wijze is gaan toepassen, is deze rechtvaardigheid steeds meer verdwenen. De laatstelijk in de Tweede Kamer

⁵⁾ Globaal genomen is de verhouding 100-70 in het wetsontwerp gehandhaafd; ook de gedifferentieerde kinderaftrek blijft in het ontwerp bestaan.

Ter verkrijging van evenwicht op de woonruimte-
markt is het volgens schrijver gewenst: 1. dat voor alle
huurwoningen de huurwaarde opnieuw wordt vast-
gesteld overeenkomstig hun huidige gebruikswaarde;
2. dat daarna — volgens een van tevoren bekend te
maken plan — de huren met bijv. drie jaarlijkse
sprongen worden verhoogd tot die nieuwe huurwaarde
en 3. dat sociale bijstand wordt verleend aan die huur-
ders, die bedoelde huurverhoging niet in redelijkheid
zouden kunnen dragen. Een dergelijk huurbeleid acht
schrijver een rationele wijze om de woningnood op te
heffen, omdat pas dan een natuurlijke, juiste „door-
stroming” op spontane basis zonder dwangregime
is te verwachten.

Onze woningvoorraad is sedert 1939 aanzienlijk meer
toegenomen dan het bevolkingsgetal:

	1939	medio 1964
inwoners	8.834.000	ca. 12.100.000
woningen	2.124.000	ca. 3.100.000
gemiddeld aantal inwoners per woning	4,16	ca. 3,90

Hierbij is te bedenken, dat er in 1939 vrij veel wo-
ningen leeg stonden. Voor de toen wel bewoonde hui-
zen was de gemiddelde bezetting dus nog hoger dan
4,16. Thans zijn de woningen dus dunner bevolkt dan
vóór de oorlog. Uit een enquête in verschillende Euro-
pese landen bleek, dat het Nederlandse volk tot het
meest tevredene behoorde op het gebied van de voor-
ziening van de woonbehoefte. Niet minder dan $\frac{5}{6}$ der
Nederlanders was tevreden met zijn woning, of althans
redelijk tevreden.

Deze verschillende feiten in aanmerking genomen, be-
hoeft er nu 19 jaar na de oorlog en nadat de woning-
voorraad tot bijna $1\frac{1}{2}$ maal de vooroorlogse voorraad
is uitgebreid, geen acute woningnood in ons land voor
te komen. Toch is er een kleine minderheid van de be-
volking, die pijnlijke woningnood ondervindt. Terwijl

Wending in het huurbeleid wenselijk

de grote meerderheid van de bevolking het voorrecht
heeft een woning te gebruiken tegen betaling van een
„beheerste huur” zijn er ook minder begenadigden.
Vooral jonggehuwden, alleenstaanden, grote gezinnen
krijgen geen hen passende huurwoning tegen een „be-
heerste huur” toegewezen. Zij zijn aangewezen op de
vrije markt in woonruimte, dus op kamerhuur en koop-
woningen. Op die markt is de vraag veel groter dan
het aanbod. Dus krijgen deze slachtoffers van het sys-
teem daar tegen veel geld slechts weinig woonruimte
in gebruik.

Als de woonruimte iets beter was verdeeld, zou nie-
mand meer ernstig onder de woningnood behoeven te
lijden. Als men door een betere verdeling de acute wo-
ningnoodgevallen had opgelost, zou men de huren vrijer
kunnen laten. Dan zouden ten slotte door het spel van
vraag en aanbod de huren van de individuele woningen
zich aanpassen aan de verschillen in gebruikswaarde,
welke tussen de individuele woningen bestaan.

„Dat er in Nederland nog acute woningnood voor-
komt, is vooral toe te schrijven aan het feit dat de
huidige huren van vele (niet alle) vooroorlogse wonin-
gen bijzonder laag zijn in verhouding tot nieuwbouw-
huren op basis van de huidige kostprijzen van grond,
bouwkosten en financieringslasten. Iedereen kent uit zijn

(Vervolg van blz. 755)

aanvaarde aftrekregeling is dan ook in wezen niet meer
dan een kleine tariefverlaging over de gehele lijn. Bij een
toekomstige herziening der belastingtabellen komt men m.i.
voor de vraag te staan, of het niet juister is deze aftrek-
regeling voor dat moment te doen verdwijnen.

Toekomstige aanpassing der belastingtabellen.

Een vereenvoudiging van de structuur der belasting-
tabellen in de hierboven geschetste zin, zal het gemak-
kelijker maken om in de toekomst de tabellen aan te passen
aan de ontwikkeling. Men zou zich zelfs voor kunnen stel-
len, dat de Minister van Financiën, wanneer de situatie

dit eist, jaarlijks bij de Miljoenennota een voorstel kan
doen tot wijziging der bovenbesproken kengetallen en
sleutelverhoudingen.

De hier gegeven bespiegelingen moeten, zoals ook andere
artikelen over belastingverlaging, worden gezien tegen een
onzekere achtergrond. Welke prioriteit komt toe aan de
belastingverlaging? En hoeveel van die prioriteit moet, in
miljoenen guldens uitgedrukt, daarvan ten goede komen
aan de inkomstenbelasting? Ten einde de belangen der wer-
kelijke middengroepen aan de orde te stellen, moest dit
artikel echter wel geschreven worden zoals het geworden is.

Amsterdam.

J. VARKEVISSER.

eigen omgeving gevallen van gezinnen of alleenstaanden, die een vooroorlogse woning bewonen met een veel lagere huur dan thans voor een vergelijkbare nieuwbouwwoning nodig is. Zij gevoelen natuurlijk niet de minste behoefte om hun goedkope vooroorlogse woning te ontruimen om naar een kleinere nieuwbouwwoning „door te stromen” als hun gezin door het uit huis gaan van kinderen of door het overlijden van een echtgenoot inkrimpt.

Pas als die „doorstroming” weer wordt hersteld, kan de woonruimtemarkt in evenwicht komen. Dit is kwantitatief veel belangrijker dan men zou denken. Wij hebben 2 mln. vooroorlogse woningen. Als door huurverhogingen van oude woningen bewerkt zou worden dat deze 5 pCt. intensiever zouden worden bewoond, zou hierdoor in totaal evenveel woonruimte als 100.000 woningen vrijkomen. Dit zou vermoedelijk voldoende zijn om alle nu nog te krap behuisde woningnoodslachtoffers aan voldoende woonruimte te helpen, en dan zou de acute woningnood zijn opgeheven. Dit is een primitieve calculatie, maar het statistisch materiaal is nu eenmaal ontstellend gebrekkig. Onze statistieken rekenen in „woningen”, waarbij 8-kamerwoningen en 1-kamerwoningen bij elkaar worden geteld. Dat wat in de eerste plaats nodig zou zijn om de woonruimtevoorziening (en -productie) voor ons land te kennen, nl. *aantallen vierkante meters woonruimte*, ontbreekt zelfs nog!

Spontane doorsproming in de juiste richting kan echter pas ontstaan, als de huren van de *individuele* woningen zich *onderling* verhouden naar de *gebruikswaarde* van de woonvloer van de verschillende woningen. Zolang het ernstig schort aan die huurprijsstructuur, kan men van de spontane doorstroming niet het juiste effect verwachten.

Op het ogenblik voldoet de huurprijsstructuur in ons land niet aan die primaire voorwaarde. Met het evenwicht op de woonruimtemarkt ligt het als een probleem van het kip en het ei. Evenwicht tussen vraag en aanbod naar woonruimte kan pas ontstaan als de huurprijzen onder meer *onderling* evenwichtig zijn; maar uit zichzelf zullen de individuele huurprijzen hun onderling evenwicht pas kunnen vinden nadat totale vraag en aanbod met elkander in evenwicht zijn gekomen. Wij verkeren in een vicieuze cirkel. Deze kan alleen worden doorbroken door spontane doorstroming in de juiste richting te bevorderen.

Daarvoor is nodig, dat de huren van alle woningen binnen afzienbare tijd meer in evenredigheid worden gebracht met hun *individuele* gebruikswaarde. Als aan die primaire voorwaarde is voldaan, zal het daardoor opgeroepen doorstromingsproces de acute woningnood verminderen. Naar mijn vaste overtuiging kan dit — gegeven de enorme aanwas van onze woningvoorraad in de laatste jaren — de thans nog resterende acute woningnood opheffen.

Deze noodzakelijke aanpassing van de huren aan de *huidige* omstandigheden kan nooit worden bereikt door voortzetting van het bestaande stelsel van algemene huurronden. Bij het bestaande stelsel gaat men uit van de huur, welke een woning in 1939 deed, en op die basis legt men bij elke algemene huurrunde weer een

nieuwe toeslag, zodat de totale opslag nu omstreeks 170 pCt. bedraagt.

Dit leidt tot steeds grilliger resultaten. Als een bepaalde woning in 1939 een lage huur deed — misschien wel omdat er ter plaatse een overmatig aanbod van nieuwe woningen was in verhouding tot de koopkrachtige vraag naar woonruimte op dat moment in die plaats —, van bijv. f. 5 per week, dan maken al die opslagen in guldens uitgerekend nog niet veel uit, en komt de huur van dat huis vandaag op omstreeks f. 13,50. Als de betrokken vooroorlogse woning toen al zwaar verouderd was, is zij vandaag misschien een krot geworden en is f. 13,50 eigenlijk een overdreven prijs voor haar huidige gebruikswaarde. Maar als zij vlak voor de oorlog gebouwd is, is haar gebruikswaarde nu misschien wel hoger dan die van een nieuwbouwwoning waarvoor in dezelfde categorie thans misschien f. 22 per week huur moet worden verlangd, op basis van huidige stichtingskosten en de thans aanmerkelijk hoger liggende rentevoet voor de financiering.

Met algemene huurronden komt men er niet, want de wanverhoudingen in huren tussen individuele oude woningen worden daardoor steeds groter. Dit verstoort dan het onderlinge evenwicht tussen de huren van verschillende huizen nog meer; en het verband tussen huurprijs en huidige gebruikswaarde van individuele woningen raakt steeds meer zoek.

De rationele wijze, om deze impasse te doorbreken, is.

1. voor alle huurwoningen de huurwaarde opnieuw vaststellen in evenredigheid met hun huidige gebruikswaarde;

2. daarna, volgens een van tevoren bekend gemaakt plan, de huur van elke huurwoning met bijv. 3 jaarlijkse sprongen verhogen tot die nieuwe huurwaarde (behalve natuurlijk, wanneer de woning door veroudering of verwaarlozing zo slecht is, dat de nieuwe vaststelling van de huurwaarde geen enkele aanleiding tot verhoging geeft);

3. sociale bijstand aan die huurders, die bedoelde huurverhoging niet in redelijkheid zouden kunnen dragen. Hierbij (a) verhuisvergoedingen voor wie naar een goedkopere woning zou kunnen verhuizen, en (b) huurbijlagen voor sociaal zwakken met geringe inkomens, voor zover die wegens gezinsomstandigheden toch wel in de betrokken woning zouden moeten blijven wonen.

Sub 1. Het opnieuw vaststellen van de huurwaarde naar nieuwe omstandigheden is wel een groot werk, maar zeker uitvoerbaar. In het kort is de methode, dat men begint te bepalen welke huur een nieuw te stichten standaardwoning bij de thans bekende grondkosten, bouwkosten en financieringslasten en andere lasten op kostprijsbasis zou moeten opbrengen. Hiervan leidt men af, hoeveel de nieuwbouwhuur per m² woonvloer zou moeten bedragen op mager-rendabele basis. Laat ons maar een uit de lucht gegrepen cijfer nemen, dus bijv. f. 25 per jaar per m² kamervloer. Daarna gaat men alle woningen opmeten. Uit hun aantal m² woonvloer vloeit dan de grondslag voor de berekening van de nieuwe huurwaarde voort. Die wordt nog gecorrigeerd met toeslagen voor extra-gebruikswaarde uit hoof-

de van bijv. tuin, fraaie ligging, c.v., modern sanitair, veel bergruimte enz. en met aftrekposten wegens bijv. slecht onderhoud, verouderde indeling, ontbreken van elementaire voorzieningen enz.

Dat is zeer wel te doen. De methodiek daarvoor is bijv. in Duitsland, waar men wegens twee oorlogen en twee inflaties veel meer ervaring heeft met na-oorlogse overgang van woningnood naar een evenwichtige huurmarkt, reeds uitgewerkt en in toepassing gebracht. Trouwens, men behoeft niet alle huizen tegelijk onder de loep te nemen. Voor zover huurder en verhuurder onderling tot overeenstemming komen over de huurwaarde (wat zij wellicht reeds vrij vlot kunnen doen als er algemene richtlijnen zijn vastgesteld) behoeft geen „instantie” daarmee veel bemoeienis te hebben.

Sub 2. Essentieel is, dat voor elke specifieke woning een meerjarenplan voor individuele huurverhoging wordt gemaakt. De huurder weet dan van tevoren hoe hoog de huur van zijn woning zal worden, maar hij heeft nog rustig de tijd om in de komende jaren naar een kleinere woning om te zien. Hierdoor wordt de huurder „in beweging” gebracht, terwijl hem toch nog behoorlijk tijd wordt gegund om zich aan de toekomst aan te passen.

Sub 3. Sociale bijstand voor zielige gevallen onder de huurders is niet alleen een eis van sociale rechtvaardigheid, maar ook een praktische noodzaak om iedereen te laten beseffen, dat de maatregel niet wordt genomen om slachtoffers te maken, maar om een woningmarkt te herstellen waar iedereen weer het soort woning kan kiezen waarvoor hij wil betalen.

Bij deze woning-voor-woning gedifferentieerde huurherziening zouden de krotten en de verouderde woningen er slecht af komen. Dat is ook nog een voordeel, want dan behoeft de overheid daarvoor bij opkoop of onteigening voor stadssanering geen overdreven schadevergoedingen te betalen.

Natuurlijk zitten er aan dit alles tal van politieke aspecten. Ten aanzien hiervan wil ik mij tot de volgende kanttekeningen beperken:

1. Voor een beperkte categorie van minder draagkrachtigen zal de woonruimtevoorziening natuurlijk gesubsidieerd moeten blijven. Daarbij kan men nog tussen diverse principes kiezen, nl. tussen het principe van gesubsidieerde woningen, welke alleen voor minder draagkrachtige gezinnen beschikbaar zijn; en het principe van persoonlijke huurbijlagen voor minder draagkrachtigen.

2. De huurherziening zal voor sommige huiseigenaren weinig meerinkomsten brengen; voor anderen kan zij een aanmerkelijke inkomensstijging meebrengen. Tegen dit laatste zal door vele huurders instinctief worden geprotesteerd. Dat doen zij dan niet uit geheel zuivere motieven, want zij zijn dan niet bepaald onbelanghebberend. Of de overheid al dan niet speciale belastingmaatregelen wil nemen om een deel van die huurverhogingen in de staatskas te doen vloeien (en in het algemeen het onderwerp van de rechtvaardigheid tegenover huiseigenaren) moet echter apart blijven staan van de fundamentele zaak, dat iedereen voor gebruik van woonruimte een huur naar gelang van de gebruikswaarde behoort te betalen, terwille van beëindiging van gevallen van woningnood.

3. Kort na de oorlog waren al onze huizen vooroorlogs, zodat de belangen van „huurders in het algemeen” toen synoniem waren met „huurders van vooroorlogse woningen”. Door alle nieuwbouw en alle na-oorlogse mutaties woont tegenwoordig echter reeds een groot deel van de bevolking in na-oorlogse huurhuizen en in koopwoningen. Op het ogenblik maken de „huurders van vooroorlogse woningen” niet meer de meerderheid van de bevolking uit, maar zijn zij eerder een minderheidsgroep van bevoorrechte burgers.

Alleen al door het feit, dat door alle nieuwbouw een groot deel van de bevolking veel duurder woont dan de bewoners van vooroorlogse huurhuizen, is het klimaat veel rijper geworden om de huren van vooroorlogse woningen in overeenstemming te brengen met de kostprijshuren van de jaren zestig.

Nu is de tijd gekomen afscheid te nemen van een huurbeleid, dat op de historische verhoudingen van een kwart-eeuw geleden was gebaseerd, en de huren der woningen volgens een weldoordacht plan in te stellen op hun gebruikswaarde in de voorzienbare toekomst.

Hilversum.

Dr. F. W. C. BLOM.

Aanpassing: voorwaarde tot realisatie van het vrije verkeer van werknemers in de E.E.G.

Het is duidelijk dat in de nabije toekomst en binnen het kader van de E.E.G. de barrières die nationale begrenzingen met zich brengen ook voor de werknemers zullen wegvallen. Het vrije verkeer van arbeid zal er een praktisch uitvoerbare verworvenheid zijn; althans dit wordt een juridisch-technische mogelijkheid, contractueel omschreven en institutioneel gewaarborgd. De vraag is echter wanneer en in welke mate de werknemer de mogelijkheden van een Europese arbeidsmarkt ernstig in overweging zal nemen.

Het verleden heeft alvast het bewijs opgeleverd dat migratoire stromingen van vreemde arbeidskrachten dikwijls als aanvullend aanbod op bepaalde nationale

arbeidsmarkten fungeerden. Ondanks statistisch waardevolle opmetingen van deze nationaal-vreemde arbeidsmobiliteit is hierbij veelal niet de aandacht gegaan naar de kwalitatieve aspecten van het verschijnsel, o.m. leeftijdstructuur, sociale herkomst, professionele vorming, beroepsloopbaan, familiale structuur en motivering van de immigratie. Het is juist het gebrek aan kennis en inzicht in deze aspecten welke ons hulpeloos maakt voor een voorspelling in de toekomst i.v.m. het aanwakkeren c.q. „leiden” van migratoire arbeidskrachten daar waar de behoefte bestaat; zelfs de extrapolatie op basis van de in het verleden aangelegde feitelijke informatie wordt reeds een hachelijke zaak.

Voor een dergelijke prognose reiken economische en sociologische gezichtspunten evenmin de helpende hand. Ter verklaring van de arbeidsbewegingen legt de economische theorie alsnog een te overdadig accent op de modularende rol van het loonpeil¹⁾. De arbeidsmarkt heeft zich inmiddels, en het ligt in de verwachting dat zich dit eveneens op Europees vlak voltrekt, uitgesplitst in een eerder starre loonmarkt, beheerst door chronologisch opeenvolgende loonronden, en een werkgelegenheidsmarkt. Voor de toekomst lijkt het wel zo, vooral in conjuncturele hoogspanning, dat op laatstgenoemde markt meer rekening zal moeten worden gehouden met de voorkeuren van de werknemer inzake arbeidsdeelelementen (het werktype, het aantal werkuren, allerhande sociale faciliteiten). De factor arbeid zal m.a.w. in een ruimer sociaal-economisch daglicht moeten worden aangesproken. Op dit stuk zou de sociologische ervaring een nuttige bijdrage kunnen leveren. Jammer genoeg blijkt dit niet het geval te zijn. Ondanks ernstig spuurwerk blijft het fundamenteel vraagstuk van de stimuli voor de arbeidsprestatie nog steeds onbevredigend beantwoord²⁾. Juist dit antwoord zou enig licht kunnen werpen op het probleem dat ons hier bezighoudt, nl. waarom zal iemand gaan werken buiten de nationale grenzen?

Misschien laten zich in dit verband enkele steekhoudende conclusies formuleren wanneer wij ter overweging de algemene economische evolutie als vertrekpunt nemen. Het aanknopen met het algemeen ontwikkelingsbeeld kijkt wel gerechtvaardigd omdat men dan tenminste het gevaar uit de weg gaat, bij het uitstippelen van een arbeidspromotiepolitiek, zich te veel te laten inspireren door vooralsnog conjunctureel gunstige omstandigheden. Het gevaar ligt hem namelijk in het feit dat door het remediëren aan actuele noden, men mistoestanden op termijn in het leven (kan) roept (roepen). Illustratief zijn in dit opzicht de maatregelen welke men overweegt om de latent aanwezige arbeidsreserve van de zgn. verdoken werkloosheid te mobiliseren³⁾. Nog daar gelaten de moeilijkheden die zich stellen om deze maatregelen te effectueren bij de in opspraak gebrachte traditionalistische sectoren zoals landbouw en zelfstandige handel, wordt het niet denkbeeldig dat de leefbaarheid van de betrokken activiteiten in gedrang wordt gebracht. Een sanering immers, hoe gewenst ook voor genoemde sectoren, lijkt ons toch weer niet zó te moeten worden opgevat dat, zoals te vreezen is, de meest vitale elementen, ten gevolge van voorgespiegelde ruimere mogelijkheden, naar het volwaardig geacht arbeidspotentieel worden overgeheveld.

Wat nu de Europese toekomst betreft, is het duidelijk dat haar economische ontwikkeling gekenmerkt wordt door technologische vooruitgang, waarin de automatisering steeds meer een aandeel zal verkrijgen. Technolo-

¹⁾ J. H. Buitter: „Arbeidsvoorziening en beloningsbeleid” in „Verschuivingen in de arbeidsvoorzieningen”, Leiden 1963, blz. 27 e.v.

²⁾ S. G. Lijftogt: „Personeelsbeleid en arbeidsmarkt” in „Verschuivingen in de arbeidsvoorziening” op. cit., blz. 59.

³⁾ J. A. Muilwijk: „Het Europees Sociaal Fonds en het probleem van de onvoldoende tewerkstelling” in „Sociaal Maandblad Arbeid”, 19e jrg., 1964, nd. 5, blz. 347 e.v.

gische vooruitgang brengt met zich verscherpte specialisatie, maar tevens, gezien het tempo van deze evolutie, een versnelde sociale, beroeps- en geografische mobiliteit. Betreffende dit laatste achten wij het weinig opportuun een onderscheid voorop te stellen tussen pendelarbeid, seizoenarbeid of definitieve emigratie uit arbeidsoverwegingen. In acht genomen immers, enerzijds, de relatieve soepelheid waarmee nieuwe economische activiteit zal kunnen gecreëerd of geografisch gespreid worden en anderzijds de verruimde verkeersfaciliteiten, krijgt de tijdsfactor, waarop het voornoemd onderscheid is ingegeven, een betrekkelijke betekenis. Emigratie bijv. wordt niet alleen niet meer per se noodzakelijk, maar is bovendien minder wenselijk t.a.v. het dynamisch economisch activiteitsbeeld. Hieruit vloeit voort dat de migrabiliteit eerder een vraagstuk wordt van de op korte termijn gestelde eis van adaptatie⁴⁾, dan wel het meer tijd opslopende proces van assimilatie en acculturatie.

Deze adaptatie dient zich, zoals uit het bovenstaande kan worden afgeleid, te voltrekken zowel in de beroeps-sfeer als in de sociale en culturele sfeer. Het komt ons evenwel voor dat de betrokken componenten van de adaptatie als afzonderlijk te behandelen deelprocessen worden beschouwd en niet als een, althans initiaal niet, op te vatten integraal proces.

Nu is het zo dat, in navolging van het voorbeeld gegeven door de E.G.K.S., men ook in het kader van de E.E.G. streeft naar de harmonisatie van de technische opleiding⁵⁾. Men heeft begrepen dat het niet volstaat om diploma's of certificaten in Europees verband gelijk te stellen. Gelijkwaardige diploma's betekenen immers niet noodzakelijk gelijkwaardige opleidingen. Wanneer men zich bereid verklaart voor één economische sector een beroepsopleiding te geven welke op Europees vlak kan gevalideerd worden, dan stellen zich inderdaad in principe geen bezwaren voor een internationale harmonisering in andere beroepssectoren.

Wanneer wij de dynamiek van de technologische evolutie terug voor ogen nemen dan dient aan deze technische scholing een potentialiteit tot aanpassing aan evolverende kennisvormen te worden meegegeven. Gesteld dat men dit doet dan hebben wij nog niet de noodzakelijke voorwaarden tot adaptatie aan het sociaal en cultuurbeeld dat mede door de technologische ontwikkeling zich wijzigt. Er dringt zich derhalve de noodwendigheid op om reeds bij de algemene basisopleiding de rudimenten in te brengen welke op een continue wijze kunnen uitgebouwd worden, gericht op de sociale én technische dynamiek. Wanneer het onderwijssysteem derwijze hergestructureerd wordt dat het algemeen vormend én technisch vervolmakend onderwijs twee in elkaar vloeiende fases gaan vormen van één geïntegreerd vormingssysteem, dan hebben wij de soliede drempelwaarden voor de toekomstige werknemer.

Hiermede is het educatieve werk echter niet afgerond. Het mag immers niet zo zijn dat de „schoolse” periode het exclusieve patent heeft van het overbrengen van de noodzakelijk geachte kennis. Wanneer men aanvaardt

⁴⁾ A. Sauvy: „Problèmes de population dans le Marché Commun”, Annuaire 1963, Institut Universitaire d'Etudes Européennes de Turin, 1963, blz. 15.

⁵⁾ E.E.G.-Commissie: „Zesde algemeen verslag over de werkzaamheden van de Gemeenschap (1 mei 1962 — 31 maart 1963)”, 1963, blz. 220-222.

In het vorig artikel hebben de schrijvers de maatregelen besproken, welke tot nu toe door overheid en bedrijfsleven zijn getroffen om te komen tot vermogensvorming onder brede lagen van de bevolking. Met name is daarbij aandacht geschonken aan gepremieerde spaarregelingen en winstdelingsregelingen. Met deze regelingen zijn echter de mogelijkheden niet uitgeput. Naar de mening van de schrijvers zijn nog andere systemen denkbaar, waarbij gedacht wordt aan het investeringsloon. Voor de beantwoording van de vraag of een investeringsloon reële kansen heeft, moet huns inziens het totale macro-economische winstniveau maatgevend worden geacht.

Het investeringsloon

Investeringsloon.

Loon is datgene, wat de werknemer ontvangt voor het leveren van een bepaalde prestatie. Algemeen gebruikelijk is dat dit loon in geld wordt uitbetaald. Op dit loon vinden inhoudingen plaats: loonbelasting, verplichte sociale verzekeringspremies en andere bij c.a.o. of anderszins overeengekomen inhoudingen. De rest staat de werknemer vrij

ter beschikking. Hij kan het naar eigen goeddunken besteden: consumptief aanwenden of besparen. Dit loon, dat de werknemer, als hij dat wenst, volledig consumptief kan aanwenden, noemen wij consumptieloon. Macroeconomisch spreken we dan ook van het effect van loonsverhogingen op de totale consumptie en daardoor op het niveau van de investeringen

(Vervolg van blz. 759)

dat het leerproces, van welke inhoud dan ook, steeds moet herzien en aangevuld worden, dan is meteen de noodzakelijkheid aangegeven dat bereikbare en voldoende informatiebronnen en -mogelijkheden moeten aangelegd worden. Voor de werknemer betekent zulks dat, éénmaal onttrokken aan de waarborg van de traditionele informatiebronnen (school en lokale groep of vereniging), hij zich niet in een vacuüm moet geplaatst zien. Hem is dan wel het oriënterend kompas uitgereikt geworden. Daarop aansluitend dienen de passende informatiebronnen gericht te worden en ter beschikking te staan, wil hij in het Europa van morgen vrij én individueel een keuze kunnen doen; een keuze welke niet verhinderd wordt door de vrees voor het onbekende, zij het nu de plaats van tewerkstelling of de aard van de beroepsbezigheid.

In een of andere ideeënkamer van de Euro-gemeenschappen schijnt men aan dit alles wel te denken. Het bewijs hiervoor is het moeizaam synoptisch karakter welke de Euro-jaarverslagen, in navolging van gelijkwaardige U.N.E.S.C.O.-exemplaren, steeds meer aanneemt.

Wij zijn uiteraard ook weer, zoals dit overigens was voor alle historische tijdvakken, in een overgangperiode. Bepaalde terreineffeningen dienen daarom nu eenmaal ingezet te worden. Het is dus wel noodzakelijk dat „materiële” gelijkstellingen moeten doorgevoerd worden — afschaffing van de arbeidspas, gelijkstelling van de loon- en sociale voordelen, uitbreiding van transfertmogelijkheden voor gezins- en familieleden, gelijke vestigingsfaciliteiten enz. — maar deze zijn niet voldoende. Het is verder gewenst dat aanpassingsvormen gecreëerd worden — herscholing, sociale, culturele

voorlichting én groepsvorming in het nationale cultureel vreemd milieu enz. — maar zij zijn sociaal-economisch beschouwd niet onaanvechtbaar en, zoals reeds gezegd, gedissocieerd opgevat. Wat noodzakelijk is, is de centraal opgevatte opgave van een vorming tot adaptatie en wel binnen het kader van het nationaal opvoedings- en voorlichtingssysteem.

Wanneer voorts inderdaad aan volledige tewerkstellingspolitiek wordt gedaan, dan dringt zich de noodzaak op de werknemer „au sérieux” te nemen en niet als de te abstraheren factor arbeid. Men wordt zich trouwens meer en meer bewust een „capital humain” te hanteren; menselijk materiaal dat evenwel een meer genuanceerde allure heeft dan het beeld door A. Quetelet getekend als „l'homme moyen”. Wat dan voor een betere benadering van de menselijke factor ontbreekt is de systematisch opgebouwde maatschappelijke behoeftenlijst waarop een internationaal gecoördineerde sociaal-economische politiek zinvol kan inhaken. In de neiging tot algehele programmering is een dergelijke systematiek een eerste punt op de, ditmaal, sociaal-wetenschappelijke behoeftenlijst. Het lijkt ons evenwel een punt dat bezinning verdient wil de vorming tot aanpassing een afgeronde gestalte verkrijgen; een aanpassing dan voor het Europa van morgen, want niemand wil nog twifelen aan de evolutie zoals P. Harmel deze voor ons verwoordde: „Après une civilisation appuyée des siècles durant sur la richesse foncière, nous sortons d'un second état économique fondé sur la richesse mobilière et nous abordons une période plus digne qui appuiera son essor sur la richesse intellectuelle”⁶⁾.

Gent.

L. UYTTERSCHAUT, lic. econ. wet.

⁶⁾ P. Harmel: „L'élément humain dans l'économie: expériences communes à diverses régions du monde”, Semaines Sociales de Versailles, Lyon 1958, b'z. 13-14.

De Nederlandse loonpolitiek gaat van het axioma uit of, zo men wil, van de economische wetmatigheid, dat loonsverhogingen de consumptie opvoeren. De hoogte van de loonsverhogingen wordt daarom mede afgestemd op een wenselijk geachte verhouding tussen consumptie en besparingen. Tot nu toe heeft men in het kader van de Nederlandse loonpolitiek nog geen maatregelen overwogen, welke er direct op gericht zijn het consumptie-effect van de loonsverhogingen geheel of gedeeltelijk te neutraliseren ¹⁾. Wel hebben we kunnen constateren dat indirecte maatregelen zijn getroffen om dit consumptie-effect af te zwakken. In dit verband kan gewezen worden op het stimuleren van besparingen door het verlenen van premies. Indien we directe maatregelen overwegen om het consumptie-effect van de loonsverhogingen geheel of gedeeltelijk te neutraliseren, komen we onvermijdelijk terecht op het investeringsloon.

In deze gedachtengang valt het loon van de werknemer in twee delen uiteen: een gedeelte wordt in baar geld uitbetaald en dit noemen we dan het consumptieloon (in de Duitse literatuur treffen we de term „Barlohnquote” aan) en een gedeelte wordt ter beschikking gesteld voor investeringsdoeleinden en noemen we investeringsloon (Investitionslohnquote) ²⁾. Hoewel de loonpolitiek hier te lande steeds aan wijzigingen onderhevig is geweest, heeft men zich toch immer aan enkele grondregels gehouden. Een daarvan is dat de macro-economische loonstijging dient te corresponderen met de macro-economische produktiviteitsstijging ³⁾. Overtreffen de loonsverhogingen de produktiviteitsstijging, dan leidt dit via de stijging van de loonkosten tot verhoging van het prijsniveau dan wel tot verlaging van de winstvoet. Verlaging van de winstvoet brengt veelal verlaging van het investeringsniveau met zich. Indien echter een gedeelte van de loonsverhogingen rechtstreeks zou worden bestemd voor investeringsdoeleinden, dan zou de macro-economische loonsverhoging de macro-economische produktiviteitsontwikkeling te boven kunnen gaan, zonder dat bij gelijkblijvend prijsniveau het investeringsniveau zou worden aangetast.

Invoering van investeringsloon brengt met zich dat de werknemers worden gedwongen een gedeelte van hun loon te besparen. Deze blokkering roept uiteraard psychologische weerstanden op, welke des te groter zijn naarmate het welvaartsniveau nog vrij laag is. Indien duidelijk kan worden gemaakt dat het investeringsloon niet gaat ten koste van het consumptieloon, doch daar extra bovenop komt, zal dit ongetwijfeld een bijdrage leveren tot het overwinnen van die weerstanden. Ook aan de kant van de werkgevers zullen weerstanden overwonnen moeten worden. Deze liggen echter binnen het normale kader van het complex van weerstanden, welke overwonnen moeten worden bij de onderhandelingen over de verbetering van lonen en andere arbeidsvoorwaarden van de werknemers. Wel doet zich hierbij de vraag voor in hoeverre de aantasting van het winstniveau de investeringsbereidheid van de ondernemers zal doen afnemen.

¹⁾ We hebben hier nadrukkelijk *niet* bewuste prijsverhogingen, subsidieverlagingen, verhoging van directe en indirecte belastingen op het oog, omdat in dergelijke gevallen geen sprake is van neutralisatie, doch van het teniet doen van het effect van loonsverhogingen.

²⁾ Zie ook het artikel „Winstdeling en investeringsloon” van Drs. W. H. J. Reynaerts in „E.-S.B.” van 2 januari 1964.

³⁾ Indien men de loonstijging de produktiviteitsstijging liet overtreffen, aanvaardde men ook bewust een prijsstijging.

Noodzaak van investeringen.

Het heeft uiteraard slechts zin over investeringsloon te spreken indien er inderdaad behoefte aan bestaat, m.a.w. indien loonsverhogingen de tendens met zich brengen van aantasting van het gewenste investeringsniveau. Allereerst is het daarom noodzakelijk enig inzicht te verwerven in dit gewenste investeringsniveau. Indien we het investeringsniveau plaatsen tegenover de omvang van het nationaal produkt, krijgen we de volgende opstelling:

Bruto nationaal produkt en bruto investeringen in vaste activa

Jaar	Bruto nationaal produkt	Bruto investeringen in vaste activa	Bruto investeringen in vaste activa in procenten van het bruto nationaal produkt
	(in mln. glds.)	(in mln. glds.)	
1951	21.650	4.183	19
1952	22.688	4.226	19
1953	24.200	5.046	21
1954	27.000	5.679	21
1955	30.276	6.798	22
1956	32.568	8.119	25
1957	35.364	9.044	26
1958	35.930	8.060	22
1959	38.443	8.913	23
1960	42.732	10.073	24
1961	44.800	10.850	24
1962	47.550	11.600	24

Bron: Nationale Rekeningen van het C.B.S.

Uit de tabel blijkt dat 1/5 tot 1/4 van ons bruto nationaal produkt gevormd wordt door investeringen in vaste activa. Het is niet gemakkelijk vast te stellen of dit investeringsniveau het meest gewenste is. Het ontbreekt in ons land nog aan planning en prognoses voor de middellange termijn. Uit de industrialisatienota's blijkt echter dat alleen al voor het handhaven van de huidige groeitrend dit niveau gewenst is. Indien we streven naar een versnelde groei, zal dit niveau op zijn minst gehandhaafd dienen te worden. Het lijkt ons derhalve verantwoord ervan uit te gaan dat in de toekomst de investeringen in vaste activa zich tussen de 20 en 25 pCt. van het bruto nationaal produkt zullen bewegen. Dit houdt dus in dat op de loonontwikkeling steeds een zekere druk blijft liggen en dat voor het probleem van de ongelijkmatige vermogensverdeling geen oplossing wordt gevonden, indien vastgehouden wordt aan het huidige systeem van uitsluitend consumptieloon.

Winst.

In wezen gaat het er derhalve om, een dam op te werpen tegen de vermogensconcentratie, zonder dat daarmee storingen in de economische ontwikkeling worden veroorzaakt. De vraag doet zich daarbij voor in hoeverre, gezien de omvang van de winsten, doorvoering van een investeringsloon in de onderscheidene ondernemingen en bedrijfstakken mogelijk is. Het vraagstuk kan namelijk van twee kanten worden benaderd. Macro-economisch is vast te stellen hoe groot de jaarlijkse vermogensaanwas is. Ook is vast te stellen hoe deze aanwas wordt verdeeld over de ingezetenen van ons land. Door middel van een investeringsloon kan in die verdeling verandering worden aangebracht. Het loon, dus ook het investeringsloon, is echter een micro-economisch verschijnsel en drukt op de afzonderlijke onderneming. In eerste aanleg moeten er dus in de onderneming mogelijkheden voor een investeringsloon aanwezig zijn. Dat roept onmiddellijk de vraag op naar de winstcapaciteit van de ondernemingen. Het inzicht hierin is nog steeds schaars. In het tweede artikel hebben we

een overzicht gegeven van de winsten in 5.660 N.V.'s in 1961. Hier willen we enkele andere cijfers met elkaar confronteren.

In de Nationale Jaarrekeningen van het C.B.S. worden gegevens gepubliceerd over de toegevoegde waarde van bedrijven. De netto toegevoegde waarde van de bedrijven is gelijk aan de totale beloning van de produktiefactoren; zij omvat de lonen en salarissen, de sociale lasten, de uitgekeerde en de niet-uitgekeerde winsten, de rente en het ondernemersloon en verder enige andere inkomensbestanddelen, zoals de netto-huren en de netto-pachten. Zo bedroeg in 1960 de netto toegevoegde waarde van bedrijven tegen factorkosten f. 30.883 mln. Lonen, salarissen en sociale lasten maakten hiervan 52 pCt. ofwel f. 16.059 mln. uit. Met de beloning van de overige produktiefactoren was dus ruim f. 14,5 mrd. gemoeid. Het leeuwedeel hiervan wordt gevormd door winst (uitgekeerd en niet-uitgekeerd). In de bouwnijverheid was in 1960 de netto toegevoegde waarde f. 2.558 mln.; hiervan werd 67 pCt. gevormd door lonen en salarissen en sociale lasten, zodat ruim f. 840 mln. toeviel aan de beloning van andere produktiefactoren. Ervan uitgaande dat in 1960 250.000 werknemers in de bouwnijverheid een investeringsloon ten bedrage van f. 300 hadden genoten, zou dit betekend hebben dat f. 75 mln. meer toegevallen zou zijn aan de produktiefactor arbeid.

Het is moeilijk te beoordelen in hoeverre deze gewijzigde verhouding in de beloning van de produktiefactoren mogelijk zou zijn geweest. Hiervoor zou allereerst inzicht noodzakelijk zijn in de omvang van de winst (uitgekeerd en niet-uitgekeerd) en met name in de winstvoet per werknemer, omdat de mate van arbeidsintensiviteit een grote rol speelt⁴⁾. Ook moet er bijv. rekening mede worden gehouden dat in het hiervóór genoemde bedrag van f. 840 mln. in verhouding een grote post zit van rente, betaald voor vreemd kapitaal. Bovendien zal in de vele kleine ondernemingen de verhouding tussen de beloning van de produktiefactoren soms sterk afwijken van het gemiddelde. Zou echter de winstomvang van de bouwnijverheid te klein zijn voor een investeringsloon van enige betekenis, dan vloeit daaruit de consequentie voort dat deze winstomvang vergroot dient te worden ten koste van de winst in andere bedrijfstakken. Dit geldt uiteraard niet alleen voor de bouwnijverheid. (In sectoren, waar geen winst wordt gemaakt — bijv. de overheidssector — spreekt dit zelfs heel duidelijk). Vandaar ook dat het totale macro-economische winstniveau veeleer maatgevend moet worden geacht bij de beantwoording van de vraag of een investeringsloon reële kansen heeft.

Een globale berekening toont o.i. aan dat verschuivingen in de beloning van de produktiefactoren geen al te grote omwentelingen geven. In 1960 was de toegevoegde waarde f. 16 mrd. Alleen reeds in 5.660 N.V.'s was in 1961 de totale winst f. 4.127 mln. Indien de totale winst van de bedrijven hiervan het dubbele bedraagt, dus ruim f. 8 mrd., en we gaan uit van 4,5 mln. werknemers, die ieder f. 500 investeringsloon ontvangen, dan is dit f. 2,5 mrd. Zolang het cijfermateriaal nog zo onvolledig is, zijn alle conclusies uiteraard voorbarig, maar de voorhanden zijnde gegevens geven in ieder geval moed om verder aan het vraagstuk van het investeringsloon te werken.

⁴⁾ In de bouwnijverheid behaalden in 1960 194 N.V.'s f. 55 mln. winst (na aftrek belastingen). Naar schatting werkten in deze N.V.'s 70.000 werknemers, zodat de winst per werknemer niet hoog is.

Uit de constatering dat veeleer het macro-economisch winstniveau maatgevend is, mag niet de conclusie worden getrokken dat het realiseren van een investeringsloon dien te geschieden door middel van een algemeen „Investeringsloonfonds”, georganiseerd door het gehele bedrijfsleven. In het laatste artikel wordt nagegaan welk systeem voor de bouwnijverheid het meest adequaat is.

Utrecht.

Drs. P. J. JANSSEN.
D. H. GRASMAN.

INGEZONDEN STUK

VAN PIERBELEID TOT PRIJSBELEID (II)

Het deelnemen aan een discussie over een zaak die bij de geïnteresseerden waarschijnlijk reeds tot een zekere „scheiding der geesten” heeft geleid, kan slechts een beperkte betekenis hebben. De tegenstander overtuigt men doorgaans niet, de voorstander behoeft niet meer overtuigd te worden. Men schrijft slechts zinvol voor een kleine groep. Voldoende reden om op niet meer dan een beperkte plaatsruimte aanspraak te maken. En dan bij voorkeur in een blad, waarvan de lezers geacht kunnen worden tot deze groep te behoren.

Verkeerde conclusies kunnen tweërlei oorzaak hebben. De redenering deugt niet of de uitgangspunten zijn niet correct. Prof. Heertje heeft naar mijn mening in zijn artikel in „E.-S.B.” van 19 augustus jl. een niet verantwoorde conclusie gedebiteerd.

Dat een zo intelligent man als Prof. Heertje niet juist zou redeneren ligt niet zeer voor de hand. Ik wil op zijn redenering ook niet ingaan (als het over een andere zaak ging zouden anderen dat misschien toch wel willen doen). Ik zal evenmin reageren op het niet geringe aantal nogal suggestief geformuleerde kwalificaties ten aanzien van „de heer Zwolsman”; dat zou de discussie slechts vertroebelen. Ik wil slechts ingaan op de relevante uitgangspunten van Prof. Heertje.

De uitgangspunten van Prof. Heertje.

1. Bij de verhoging van de pierprijs „... is op het tijdstip van de wijziging van een aanwijsbaar verband tussen de grootte van de mutatie en de ontwikkeling van grootheden als de produktiviteit en de grondstofprijzen geen sprake”¹⁾.

2. De pierexploitatie leverde vóór de prijsverhoging winst op. („Uiteraard probeert de heer Zwolsman door een prijsverhoging zijn winst te vergroten...”)

3. „Van hem (de Minister van Economische Zaken) wordt verwacht dat hij bij het beoordelen van de verhoging van de pierprijs rekening houdt met het belang van de betrokken ondernemer, binnen het raam van de algemeen geldende prijsvoorschriften. In het onderhavige geval is dat gebeurd”.

4. „Van de heer Zwolsman mag dan worden verwacht dat hij rekening houdt met de preferenties van de overheid. Dat is niet gebeurd”.

Commentaar

In de beperkte publiciteit die van de zijde van de E.M.S. aan de pierprijsaffaire is gegeven, is nadrukkelijk gesteld:

ad 1. dat de prijsmutatie verband houdt met essentiële wijzigingen in de kostprijs van het geboden produkt;

ad 2. dat de prijsmutatie mede aanleiding vond in de

¹⁾ Alle citaten zijn aan het meergenoemde artikel van Prof. Heertje ontleend.

financiële toestand van het bedrijf, in casu: van de N.V. Maatschappij Wandelhoofd Scheveningen. Wie enigszins thuis is in het prijspolitieke jargon weet dat hiermede bedoeld wordt dat er *verlies* geleden wordt;

ad. 3. dat de Minister géén rekening heeft gehouden met het belang van de betrokken ondernemer, binnen het raam van de geldende prijsvoorschriften;

ad. 4. dat aan het ministerie *verschillende* suggesties zijn gedaan — een enkele suggestie werd ook volledig gepubliceerd — op grond van wat Prof. Heertje noemt „het rekening (willen) houden met de preferenties van de overheid”.

Het kan natuurlijk zijn dat Prof. Heertje de persartikelen waarin dit werd weergegeven toevallig niet gelezen heeft. Maar dan had hij toch te bevoegder plaatse bij de E.M.S. moeten informeren. Dit is niet gebeurd. In deze veronderstelling moet men concluderen dat Prof. Heertje zelfs niet *bereid* is geweest de juistheid van zijn veronderstellingen te controleren. Of was het E.M.S.-standpunt aan Prof. Heertje wel bekend? Zo ja, dan kan alleen maar verondersteld worden dat hij de E.M.S. in het geheel niet gelooft, resp. dat hij uit het gegeven dat de Minister op een bepaalde wijze gehandeld heeft zonder meer afleid, dat de minister *gerechtigd* was zo te handelen.

Ik zal hier geen poging doen deze eventuele geloofs-crisis ten opzichte van de E.M.S., resp. het eventuele absolute vertrouwen in de onfeilbaarheid van Minister Andriessen te beïnvloeden. Maar op welke zinnige titel zou men met zo'n, toch wel wat wonderlijk, persoonlijk standpunt algemene instemming mogen pretenderen?

Ik wil besluiten met twee kanttekeningen.

1. *Minister Andriessen* zou hebben kunnen stellen wat Prof. Heertje gesteld heeft. Ik meen dat *Prof. Heertje* dat niet had mogen doen. Daarom ben ik ook van mening dat Prof. Heertje Minister Andriessen met dit (stoere?) gedrag een slechte dienst heeft bewezen.

2. Prof. Heertje heeft geconcludeerd „... dat de heer Zwolsman onvoldoende oog heeft voor de grenzen, die in een moderne samenleving aan het optreden van de ondernemer zijn gesteld”. In het voorgaande is toegelicht dat Prof. Heertje niet gerechtigd was tot deze conclusie. De rechtbank heeft zich genoodzaakt gezien het wettelijk voorschrift omtrent de termijn waarbinnen een uitspraak moet worden gedaan inzake de pierprijsaffaire belangrijk te overschrijven ²⁾.

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven heeft deze aangelegenheid nog niet in behandeling kunnen nemen. Zou het — zo lang een zaak bij verschillende gerechtelijke instanties loopt — niet raadzaam zijn met kwalificaties die een „democratische gezindheid” in het geding brengen, te wachten tot een uitspraak van deze instanties daartoe mogelijk een wat duidelijker aanleiding vormt?

Katwijk aan Zee.

Dr. Th. M. SCHOLTEN.

Naschrift redactie.

Wegens vakantie van Prof. Heertje in het buitenland kan een naschrift — waarvan de opstelling door Prof. Heertje zal worden overwogen — in één der volgende nummers geplaatst worden.

²⁾ Op het moment dat dit artikel geschreven werd (zaterdag 22 augustus) was er nog geen uitspraak bekendgemaakt.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Sedert de laatste weekstaat van De Nederlandsche Bank in juli blijken twee factoren in hoge mate te hebben bijgedragen tot de thans bestaande ruimte op de geldmarkt, nl. de toeneming van de bankbiljettencirculatie met f. 290 mln. en de toeneming van de goud- en deviezenreserves van de Centrale Bank met f. 149 mln. Het grootste deel van deze liquiditeiten is ten goede gekomen aan de schatkist, die na aflossing van het kortstondige krediet, opgenomen bij De Nederlandsche Bank, een tegoed heeft weten te kweken van f. 325 mln. per 17 augustus. Een belangrijke factor hierbij is de aankoop van schatkistpapier bij de Agent, voor een groot deel met vervaltijd in oktober a.s. en sinds kort met als termijn het najaar van 1965. De kassen der banken zijn sedert ultimo juli per saldo onveranderd. Zij worden ruim gehouden want van de f. 402 mln. is slechts f. 176 mln. nodig voor het verplichte deposito. Men kan zich afvragen waarom bij een zodanig saldo toch regelmatig valuta aan De Nederlandsche Bank wordt geregeld; valuta, die afkomstig moet zijn van teruggetrokken buitenlandse uitzettingen. Men moet bedenken, dat de banken bij het repatriëren van deze uitzettingen afhankelijk zijn van de vervaltermijnen van buitenlandse posten. Deze stroom loopt niet altijd synchroon met het vraagexedent van valuta, dat de cliënten der banken thans regelmatig uitoefenen. Vervallende posten worden klaarblijkelijk niet opnieuw uitgezet omdat de guldenkassen nu en vooral in de toekomst versterking eisen. Uitzettingsmogelijkheden op korte termijn in het binnenland zijn, nu de Agent de uitgifte van oktoberpapier heeft gestaakt, uiterst beperkt. Het wachten is op de drainering tengevolge van de aanstaande belastingbetaling. Handel in zich in het verkeer bevindend papier komt nauwelijks voor, zodat de hieronder gegeven notering voor driemaands promessen als een globale aanduiding moet worden gezien van de marktsituatie.

Kapitaalmarkt.

Het 6 pCt. rentetyp² zet geleidelijk door. De Nationale Investeringsbank kondigde een 6 pCt. 25 jarige obligatielening van f. 50 mln. tegen pari aan en de Provinciale Geldersche Electriciteits Mij. wil tegen een gelijke rente en afgiftekoers f. 15 mln. uit de markt aantrekken; looptijd eveneens 25 jaar. De rentevoet op de kapitaalmarkt, gemeeten aan het rendement van staatslening en met een gemiddelde looptijd langer dan 10 jaar heeft in augustus geen verdere stijging getoond. Een fractionele daling is zelfs opgetreden. Het rendement bedraagt thans 5 $\frac{1}{3}$ pCt. Of dit betekent, dat het hoogtepunt reeds is overschreden moet worden betwijfeld. In de komende maanden zal immers de thans allerwege gevoelde liquiditeitskrapte zich verscherpen.

De besparingen bij de spaarbanken houden zich vrij goed. Bij de bijzondere spaarbanken bedroeg het spaaroverschot in juli f. 19,2 mln. tegen f. 28,2 mln. in juli vorig jaar. Er is dus kennelijk sprake van een vertraging in de groei, die waarschijnlijk verband houdt met de verschuiving van overig inkomen naar looninkomen, in welke categorie de spaarneiging minder groot is.

Op de emissiemarkt hebben de uitgiften in juli in totaal f. 90 mln. bedragen. Alleen de particuliere sector is actief

geweest. Er werden voor f. 34 mln. obligaties en voor f. 56 mln. aandelen uitgegeven. In de eerste zeven maanden nam deze sector f. 212 mln. uit de markt, een duidelijke stijging t.o.v. de f. 85 mln., die in de overeenkomstige maanden in 1963 werd opgenomen.

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraad zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

N.V. NEDERLANDSE GASUNIE

• TRANSPORT EN VERKOOP VAN AARDGAS •

vraagt

ECONOMETRIST

die belast zal worden met economisch-statistische werkzaamheden en economisch-financiële documentatie.

ECONOOM

die belast zal worden met rentabiliteitsstudies.

Voor deze functies is een academische opleiding een vereiste terwijl praktische ervaring gewenst is.

Leeftijd 30-40 jaar.

Schriftelijke sollicitaties met o.m. vermelding van geboortedatum, opleiding, ervaring, datum van mogelijke indiensttreding, te richten aan de Afdeling Personeelszaken onder No. PS/FO 154/8002, Postbus 5091, 's-Gravenhage.

An international company in the eastern part of NOORD-BRABANT has a vacancy for a

financial accountant.

He will draw up the 4-weekly financial accounts, the consolidation of the group accounts of production and affiliated selling companies in the Common Market.

He will supervise the accounts-department at the head-office and make occasional trips to the offices in other countries.

The position carries a minimum starting salary of Dfls. 16.000,— per annum. A non-contributory pension fund and other benefits are provided.

Candidates aged between 25 and 35, possessing S.P.D., M.O.-Boekhouden or equivalent knowledge such as advanced N.I.V.A. studies are requested to send brief details only to:

Drs. P. H. Lammerts van Bueren, Adviesbureau voor Organisatie en Personeelsbeleid, Zandvoorter Allee 7, Heemstede, quoting letters F.A.

A candidate's identity will not be disclosed to our client unless he gives permission after a confidential discussion about the appointment.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	14 aug. 1964	21 aug. 1964
Algemeen	392	419 — 394	401	402
Intern. concerns	548	598 — 553	574	573
Industrie	341	357 — 327	337	341
Scheepvaart	153	161 — 133	140	139
Banken	232	249 — 223	229	229
Handel enz.	165	175 — 156	162	163

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.		f. 164,90	f. 163,70
Kon. Petroleum	f. 147,50 a)	f. 150,40	f. 151,70
Philips G.B.	f. 148,30	f. 144,10	f. 143,90
Unilever	f. 138,90	270	280
Expl. Mij. Scheveningen	398	462½	459½
A.K.U.	526	596	597
Hoogovens, n.r.c.	564½	838½	832½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	775	762
Nationale-Nederlanden, c.	870		

	H. & L. 1964	14 aug. 1964	21 aug. 1964
Zwanenberg-Organon	900	923	927
Robeco	f. 227	f. 234	f. 233
New York.			
Dow Jones Industrials	760	839	839
Rentestand.			
Langl. staatsobl. b)	4,71		
Aand.: internationalen b)	3,15 c)	5,32	5,32
lokale b)	3,66 c)		3,36
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	± 3¾	± 3¾

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

DE NATIONALE INVESTERINGSBANK (HERSTELBANK) N.V.

gevestigd te 's-Gravenhage

UITGIFTE van

nominaal f 50.000.000,- 6 pct. 25-jarige obligaties 1964,
in stukken van nominaal f 1000,- aan toonder.

Na de toewijzing kunnen desgewenst, in de plaats van obligaties, schuldregisterinschrijvingen, groot tenminste nominaal f 100.000,-, worden verkregen.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op hogergenoemde uitgifte openstellen op

DINSDAG 1 SEPTEMBER 1964,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

tot de koers van 100 pct.,

bij hun kantoren te **Amsterdam, Rotterdam** en **'s-Gravenhage**, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus d.d. 24 augustus 1964.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

AMSTERDAMSCH E BANK N.V.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.

INCASSO-BANK N.V.

LIPPMANN, ROSENTHAL & CO.

R. MEES & ZONEN

NATIONALE HANDELSBANK N.V.

PIERSON, HELDRING & PIERSON

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.

Amsterdam, 24 augustus 1964.
Rotterdam

ELSEVIERS WEEKBLAD

zoekt wegens uitbreiding van de Financieel-Economische Redactie

een econoom

met journalistieke ervaring.

Geboden wordt:

hoog salaris
uitstekende sociale voorwaarden
een prettige werkkring

Brieven met uitvoerige inlichtingen worden gaarne verwacht aan de hoofdredactie van Elseviers Weekblad, Spuistraat 110-112, Amsterdam.

Op de enveloppe vermelden: sollicitatie.

STICHTING REVALIDATIECENTRUM „OVERIJSSSEL”
HENGELOSESTRAAT 104 — ENSCHEDE

Sollicitanten worden opgeroepen voor de functie van

economisch directeur

Taak: Naast de geneesheer-directeur zal functionaris belast worden met de dagelijkse leiding van het revalidatiecentrum (w.o. het kinderinternaat) met als specifieke management-taken; het totale bedrijfs- en financieel-economische beheer, de „public relations” w.o. het leggen en onderhouden van de noodzakelijke externe contacten, de interne organisatie, het personeelsbeheer en het adviseren van het bestuur t.a.v. vorengenoemde onderdelen.

Daarnaast zal inschakeling plaatsvinden bij de voorbereiding van de nieuwbouw van het centrum, dat als regionale instelling in deze streek een belangrijke plaats inneemt en zich nog verder zal ontwikkelen.

Vereist: Ruime ervaring in een soortgelijke of vergelijkbare functie. Opleiding op academisch of daarmee te vergelijken niveau.

Leeftijd bij voorkeur niet beneden de 35 jaar.

Salaris: Nader vast te stellen, afhankelijk van ervaring en bekwaamheid.

Sollicitaties schriftelijk in te dienen bij de Voorzitter van het bestuur, p/a Sluiskade N.Z. 56, Almelo.

Bij het

VAKBLAD VOOR DE GROOTHANDEL IN AARDAPPELEN, GROENTEN EN FRUIT

vaceert binnenkort de positie van

REDACTEUR

Gezocht wordt iemand met belangstelling en initiatief, die zelfstandig kan werken en journalistieke aanleg heeft.

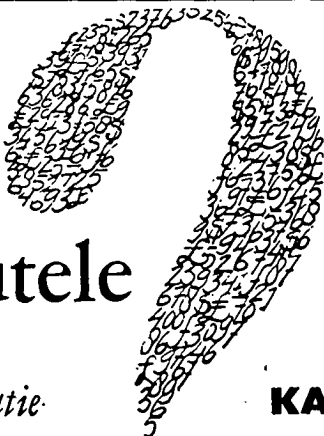
Brieven van gegadigden voor deze functie met inlichtingen omtrent leeftijd, opleiding, huidige werkkring, salarisidee, etc. worden ingewacht bij het bestuur van de Stichting Vakblad voor de Groothandel in Aardappelen, Groenten en Fruit, Bezuidenhoutseweg 82, 's-Gravenhage.

Wat betekent

executele

door de

Kas-Associatie.

Aanwijzing van de Kas-Associatie als executeur-testamentair verzekert een boedelbehandeling in absolute onpartijdigheid (in samenwerking met uw notaris) door een instelling, ervaren in vermogensbeheer en beschikkende over deskundigen op het gebied van erfrecht.

KAS-ASSOCIATIE ¶

spuistraat 172 amsterdam

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementenprijs f. 30; voor studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

E.-S.B. 26-8-1964